

Hikmet Aksoy Kitabı

Karınca İzleri

Söyleşi: Nazan Bekiroğlu

Birinci Bölüm	
Okul Öncesi	11
İkinci Bölüm	
İlkokul-Ortaokul.....	59
Üçüncü Bölüm	
Lise.....	81
Dördüncü Bölüm	
Yükseköğrenim ve Sonrası.....	127
Beşinci Bölüm	
Yedek Subay Öğretmenlik	193
Altıncı Bölüm	
Bankacılık.....	231
Yedinci Bölüm	
Bankacılık Sonrası	245
Sekizinci Bölüm	
Karınca İzleri.....	287
Dizin	325

KİTABIN HİKÂYESİ

Sevgili Hikmet Aksoy, sizinle ilk karşılaşmamız uzun yıllar öncesine dayanıyor. Babamın bir arkadaşı olarak çıkmıştınız karşına. O tanışmadan sonra benim için, erken kaybettiğim babamı tanımış, 60'lı yıllarda onunla aynı gazetenin sayfalarında yazmış, aynı matbaanın çatısı altında çalışmış biri olarak kıymetli kaldınız. Gözlerinizin babamı gördüğünü düşünerek, gören gözler hatırına ayrıca değer verdim size. Fakat ilk karşılaşmamızın sürekliliği olmadı. Yarım kalmış bir tanışmaydı bu. Araya yıllar girdi.

Geçen zaman beni de olgunlaştırdı. Eskiye yaşamış, o zamanları bilen, hatırlayan hafızaların peşinde koşmaya başladım. Anlattırma-
dığım eskiler için üzüldüm hep. Dedem, babaannem, babam hattâ annem. Neden daha fazla anlattırmadım? İçimde hep bu acı vardı.

Bu acıyla, 2013'ün son aylarında *Hizmet* gazetesi koleksiyonunu taramaya, babamın yazılarını toplamaya başladım ve o günlerin birinde *Sonhaber* matbaasının mürekkep kokan arşivinde sizinle bir kez daha karşılaştım. Yeniden tanıştık diyebilirim.

Yeniden tanışıklık sürecinde sizin bir zamanlarki Trabzon ve İstanbul'un basın yaşamına, kültür ve sanat tarihine, renkli simalarına ilişkin bilgilerinizin yoğunluğu ve hafızanızın tazeliği dikkatimi çekti. Anlattıklarınıza bakınca merkezi Trabzon olan geniş çaplı bir daire gördüm. Pergelin sivri ucu Trabzon'daydı,

kalem ucu ise İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin diğer illerini dolaşıyordu. Bu halinizle sizi hem taşra ve merkez arasında hem de taşra ve taşra arasında bir köprü olarak gördüm ve itiraf etmeliyim, beni taşra basınıyla olan bağınız daha çok ilgilendirdi. Diğer yandan aynı dairenin merkezinde bence gazetecilik vardı. Mizah ve karikatür de onun yanı başında duruyordu. Bunlara eşlik eden bir de bankacılık hayatınız olmuştu. Tabii bir de spora olan ilginiz.

Anlattığınız en ufak bir ayrıntı bile, örneğin 60'lı yıllarda eski tekniklerle basılan bir gazetenin yazılarının mürettip elinde nasıl dizildiği, sayfalarının nasıl "bağlandığı", İstanbul'dan Trabzon'a üç gün gecikmeli olarak gelen gazetelerin nasıl dağıtıldığı, *Akdeniz* vapurunun Karadeniz'deki durakları bugün için kıymetli bilgilerdi kanımca. Sizi hep pürdikkat dinledim. Fakat siz ne kadar anlatsanız da yazıya geçirilmeyen bu bilgiler uçup gidiyordu. O zaman bu bilgilerin ve hatıraların yazıya geçirilmesi gerektiğini düşündüm. Bir başka ifade ile size anlattırmak istedim. Sizinle bir nehir söyleşi kitabı hazırlama fikri bu yüzden doğdu. Talebimi açıkladım. Biraz nazlandınız ama kabul ettirmem çok zor olmadı. Öncelikle teşekkür ederim.

2013 yılının Mayıs ayından itibaren pek çok Cuma namazını benim fakültemin yakınındaki Ulu Cami'de kıldınız ve akabinde Fatih Eğitim'in meşhur rampasını yürüyerek ofisime geldiniz. Otomobil kullanmıyordunuz. Sizi bir taksiyle aldırma teklifimi ise her defasında reddettiniz.

Bu söyleşi boyunca haftalar geçti, aylar, mevsimler değişti. Bir fincan ıhlamur eşliğinde ben sordum siz anlattınız. Bazen benim sormama gerek bile kalmadı, siz kendiliğinden anlattınız. Usul olarak, yaşam çizginiz üzerinden zamansal olarak ilerledik. Konular konuları açtı. Yeri geldikçe parantezler açtık ama ardından yine bıraktığımız yere dönerek yaşam çizginiz üzerinde yürüme-yi sürdürdük. Konuştuk. Ses kaydı yaptık. Notlar aldım. Sizin

defterleriniz vardı. Oradan tarihler, bilgiler çıkardık, paragraflar alıntıladık.

Sonunda bilgisayar başına geçtim. Metni bu kez tek başıma gözden geçirdim. Sizin hayatınızı kendimce bölümlere ayırdım. Tekrarları ayıkladım, takdim tehir yaptım. İlâve sorularım oldu, onları da cevapladınız. Metin aramızda birkaç kez el değıştirdi. Sonunda “Bitti” dedik. Tam da sizin üçüncü torunuza kavuşacağınız ve Paris’te açacağınız karikatür sergisinin hazırlıklarını tamamladığınız günlere denk geldi.

Kitabımızın hikâyesi bu. Ve işte, ilk sorudan itibaren birlikte şekillendirdiğimiz metin bu kitaba dönüştü. Nehir söyleşi. Soran ben, anlatan siz. Sizin koyduğunuz isimle *Karınca İzleri*.

Nazan Bekiroğlu
Kasım 2014, Trabzon

Birinci Bölüm

Okul Öncesi

Önce doğum tarihinizden ve yerinizden, anne ve babanızdan, ailenizden başlayalım.

Babamın bir *Kur'ân-ı Kerim*'i vardı. Onun arka iç kapağına yakın çevresinden kişilerin doğum ve ölüm tarihlerini yazardı. Ayrıca bir de defteri vardı. Ona da benzer tarihleri, aile olaylarını daha ayrıntılı olarak not alırdı. *Kur'ân* da bu defter de babamın vefatından sonra kayboldu ne yazık ki. İşte o defterdeki kayda göre 27 Aralık 1937 tarihinde doğmuşum, Vakfikebir'de.

Bir kış günü, sabah vakti. Annem anlatmıştı, dışarıda karakış soğuğu varmış. Evimizde soğuğa karşı her türlü önlem alınmış. Dünyaya gelişim günlerce sabırsızlıkla beklenmiş. Cumhuriyet mahallesinin ebesi "Güzel Nene" Fatma Aksoy'un ellerinde dünyaya merhaba demişim. İyi ki demişim...

Annem anlatırdı, babam 20 yıl sonra baba olduğu için mutluluktan havalara uçmuş o gün adeta. Hemen dört koç bulup kurban kestirmiş. Sonraları her bebeklik hastalığımda iyileşmem için

Vakfıkebir

de üç; böylece toplam yedi koç kestirmiş yaşamam için. Neden mi? Babam çocukları çok severdi. Fakat babamın, ilk eşi Seher Hanım'dan çocuğu olmamış. İlle de çocuk sahibi olmak isteyince Seher Hanım'ı tedavi için birkaç kez İstanbul'a götürmüş. Vapurla. Bu tedavilerden de bir sonuç alınamayınca boşanmışlar. Seher Hanım, Görele'nin Çavuşlu kasabasından Huriye-İshak çiftinin kızıydı.

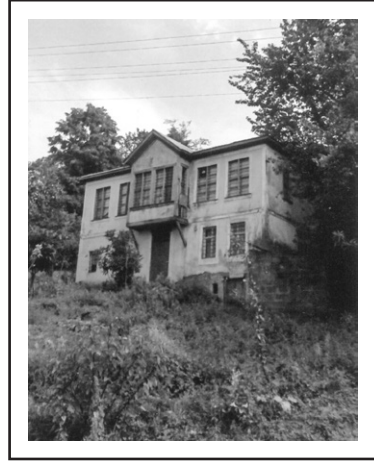
Sizde hatırası kaldığına göre aile içinde bilinen, bahsi geçen bir kadını demek Seher Hanım.

Elbette. Düşününüz... 1930'larda okuryazar, aydın bir kadın Seher Hanım... Ud ve saz çalarmış. Silâh kullanırmış. Davranışı, düşüncesi, yaşamıyla toplumunun ilerisinde bir hanım. Babam nasıl mı tanışmış Seher Hanım'la? 1918'de muhacirlikten döndükten sonra babam bir süre Vakfıkebir'de kardeşleriyle fırıncılık yapmış. Fakat daha sonra aralarında anlaşmazlık çıkınca Görele'nin Çavuşlu kasabasına gidip orada fırın işletmeye başlamış. İşte o sıralarda Seher Hanım'ı tanıyıp sevmiş... Babamla ayrıldıktan sonra bir daha evlenmeyen Seher Hanım 11 Haziran 1987 tarihinde İstanbul'da vefat etti.

Sizin anneniz?

Babamın ikinci eşi annem Meryem Yavuz, Beşikdüzü ilçesinin Şahmelik köyünden, Kurukızıoğullarından. Oğuzların 21. boyu Çepni soyundan... Mehmet Ali-Hanife Yavuz çiftinin kızı... Samsun'dan muhacirlik dönüşünün hemen akabinde Beşikdüzü'nün Şahmelik köyünde doğmuş annem. 1918 yılında. Babamla 1936 yılı sonlarında evlenmişler. Annem, babamdan 18 yaş küçük. Evlendiklerinde babam 36, annem 18 yaşında. Annem tam 96 yıl yaşayıp bu dünyaya veda etti.

Doğduğu ev

Kaç kardeşsiniz?

Babamın çocuk özleminden demin bahsettim. Çocuğu çok severdi. Biz yedi kardeşiz. Beş kız iki erkek. En büyükleri benim.

Baba tarafınız?

Babam Arif Aksoy, Ahmet-Havva Aksoy çiftinin oğlu.

20. yüzyılın başında, 1900 yılında Vakfıkebir'de doğmuş. Üçü kız, üçü erkek altı kardeşler. Babam 1968 yılında vefat etti.

Baba tarafım, Hacıahmetli aşiretinden. Yaz aylarında Toros dağlarına çıkan, kışın ise Bağdat yöresine inen gezer göçer Türkmen boylarından. Hacıahmetli aşireti, merkezi idarenin emirlerine uymadığı gerekçesiyle 1711 yılında sürgüne tâbi tutulmuş. Bunun üzerine bölgeden ayrıılıp Diyarbakır, Kars üzerinden Gümüşhane, Trabzon yöresine kadar gelmişler. Hacıahmetoğulları'nın bugün yurdun pek çok ilinde, örneğin Mersin, Hatay, Adana, Niğde, Rize, Trabzon'da yerleşik olduğu biliniyor. Burada olanlarla gö-

Baba Arif Aksoy, 14 Nisan 1937

rüşüyorum. Ayrıca Beşikdüzü'nde bir Hacıahmetliler Derneği var. Yurdun çeşitli yerlerinden Hacıahmetliler her yıl bir araya geliriz, yemekli toplantılarımız olur.

Babanız nasıl biriydi? Sizin üzerinizde etkili olmuş mudur?

Babamın aklıma ilk gelen özelliği şu: Hak hukuk konusunda ödünsüzdü. Kimsenin hakkını yemez, kendi hakkının yenmesine de izin vermezdi. Kendisi için, başkası için hak söz konusu olduğunda önce karşılıklı anlaşma yolunu arardı.

Olmazsa hiç beklemez, mahkemeye

başvururdu. O kadar ki babasını (dedemi), ağabeyini ve küçük kardeşini mahkemeye verdiğini, hakkını aradığını ve kazandığını biliyorum. Kavgacı mıydı? Tabii ki değildi, sadece adaletin gerçekleşmesini isterdi. Çok da yardımseverdi.

Babam 1950'li yıllarda kısa bir dönem için olsa da Vakfıkebir Belediye Başkanlığı görevinde bulundu.

O da yine bir haksızlığı gidermek ve hakkı savunmak içindi. Şöyle ki, yapımı uzun yıllar süren Vakfıkebir hidroelektrik santrali ikmal edilmiş, açılış için ön deneme yapılacaktı. Fakat santralin kanalına su verildiğinde dayanaksız olan kanal duvarları suyun basıncıyla yıkıldı. İş ihale ile yapıldığı için belediyece müteahhitten kanalın onarılması istendi.

Kim yapar bu işi? Belediye Başkanı. Fakat o sıralarda Belediye Başkanı görevden alınmış. O zamanlar şimdiki gibi değil; başkan, Belediye Meclisi üyeleri kendi aralarından seçerlerdi. Bu kez Belediye Meclisi toplanıp başkanlık görevini önce Hasan Güç'e vermişler. O da çok kısa süre sonra sağlık sorunlarını ileri sürüp

Vakfıkebir belediye binası, 1920'ler

başkanlıktan ayrılınca bu kez göreve babamı getirdiler. Babam da yasal yollara başvurup hidroelektrik santraline su sağlayan kanalları müteahhide yeniden yaptırdı. Böylece Vakfıkebir'e elektriği getiren başkan oldu.

Babanızın asıl mesleği neydi?

Babamın iki mesleği vardı. Birincisi babasından, dedemden kalan fırıncılık mesleği, ikincisi denizcilik. Kayıkçılık da babamın dedesinden geliyor. Aile mesleği.

Dedeniz fırıncı. Vakfıkebir deyince akla meşhur ekmeği geliyor hemen. Fırıncılık mesleğini kimden öğrenmiş dedeniz?

“Sarı” Ahmet olarak tanınan dedem Ahmet Aksoy 1879-1957 yılları arasında yaşadı.

Vakfıkebir ilçe merkezinde ekmek üreten ilk Türk fırıncısı... Yıl 1897. Oysa 19. yüzyılın son çeyreğine kadar fırın işletme ve ekmek üretme işi Vakfıkebir'de Ermeni ve Rum yurttaşlar tarafından yapılıyor. Dedemin ustası Artin Usta, ilçenin fırıncısı. Fırıncılığı Artin Usta'dan öğrenen dedem daha sonra kendisi bir fırın açarak Vakfıkebir'de ekmek üretmeye başlamış. Ama

Dede Ahmet Aksoy

buğday ekmeği değil, mısır ekmeği. Çünkü o yıllarda Karadeniz bölgesinde öteden beri süregelen alışkanlık nedeniyle sadece mısır ekmeği pişiriliyor. Tabii bu alışkanlığın da sebepleri var. Öncelikle iklimle ve coğrafyayla ilgili. Buğday yok bizde. Bu kadar yağışlı ve güneşi az bir bölgede buğday tarımı yapamazsınız. Arazi de yok. Mısır daha çok yetişiyor. O nedenle Karadeniz insanının mısır ekmeği tüketme alışkanlığı var. Bu alışkanlık, ancak 1950'li yıllarda Demokrat Parti iktidarının köylülere çok ucuz ekmeçlik buğday dağıtımı ile

değişmeye başlayacaktır.

Dedem babama anlatmış, ben de ondan dinlemiştim: Artin Usta işlerini bitirdiğinde fırınında yaptırdığı özel bir düzeneikle kendini bacaklarından tavana asar, bir saat kadar öyle asılı kalıp dinlenirmiş.

Babam da baba mesleğini 1962 yılına değin sürdürdü.

Siz de fırında zaman geçirir miydiniz? Yardımcı olur muydunuz babanıza? Bu işi öğrendiniz mi? Ekmek pişirebilir misiniz meselâ?

Tabii, babama fırında yardım ederdim. İlçede pazar, Pazartesi günleri kurulduğu için o gün fırında yoğun iş olurdu. Ekmek yetiştiremezdik. Babamın belediyede başkanlığı, denizde kayığı ve fırın... Her işe yetişmesi olası değildi. Bu yüzden ben de Pazartesi günleri fırının tezgâhında ekmek satışı yapıyordum. O sıralarda ortaokuldaydım. Okul idaresince Pazartesi günleri izinli sayılıyordum. Derslerim iyiydi. Yoksa zayıf bir öğrenci olsam okul yönetimi herhalde bu hoşgörü kapısını aralamazdı. İlkokul talebesiyken de evlere ekmek götürürdüm.

Pişirmeye gelince, evet. Çocukluk çağında fırın tezgâhında durmamın yanı sıra hamurdan pide açmayı, ekmeği pişirmeyi de öğrenmiştim.

Vakfikebir ekmeği neden bu kadar güzel ve meşhur? Nedir bu işin sırrı?

Birkaç sebebi var. Ekmeğin için ne gerekli? Maya. Vakfikebir ekmeğinin mayası doğal mayadır. Hazır maya değildir. Hamurdan ekşitilmiştir. Fırın taş fırındır. Tuğla fırınlar denendi ama sonuç alınmadı. Odun ateşi kullanılır. Bunlar güzelliğinin ve dayanıklılığının sebebi. Meşhurluğuna gelince, reklâmı da iyi yapıldı. Şöhreti yurt dışına kadar uzandı. Almanya'dan gelen işçiler dönüşlerinde Vakfikebir ekmeği götürdüler. Almanlar da çok sevdi.

Dedeniz, babanız, aile muhacirliğe çıkmış. 1916'da babanız henüz 16 yaşında. Yolculukta kimler var? Çocuklar, kadınlar, hastalar, yaşlılar? Büyükler anılarını anlatır mıydı? O yıllardan bahsedilir miydi evinizde?

Anlatılırdı. O tarihte dedem Sarı Ahmet Vakfikebir ilçe merkezinde fırıncı... Babam da 15-16 yaşlarında bir çocuk. Malûm, I. Cihan Harbi sırasında Çarlık Rus orduları belirli bölgelerdeki Türk direnişini kıra kıra batıya doğru ilerliyorlar. Bunlardan biri de Karadağ direnişi. Karadağ ise Vakfikebir'e yakın, ona bağlı. İşte o günlerde dedem, Karadağ'da Ruslara karşı direnen asker ve milis birliklerimizin ekmeği ihtiyacını karşılayan fırıncı olmuş. Ekmeği götüreren de babam. Babam anlatırdı, her sabah dedemin kır atına yüklediği mısır ekmeğini Karadağ'da tutulan cepheye taşımış günlerce... Sabah ekmeği götürür, akşam döner, gece de fırında dedeme yardım edermiş.

Babam bir gün Karadağ'a ekmeği götürüp dönerken Rus kuvvetlerinin görüş alanına girmiş ve kurşun yağmuruna tutulmuş. Dedemin kır atı ürkünce de kendini yerde bulmuş... Bu düşünüş sırasında sağ kolu çok kötü ezilmiş. Kolunun sinir bağları zedelenmiş. Yaşamı boyunca babam kolunda hep bu acıyı hissetti.

Fırınında ekmek keserken acı duydu, denizde kürek çekerken, yelken fora ederken de... Kolunun bu durumu askerlik döneminde de ona sorun yaşatmış. Askerlik yapmak istemesine karşın sağlık kurulu, kolunun durumunu dikkate alıp onun isteğine olumlu yanıt vermemiş. Askerlik yapamamış. Buna hep üzülürdü.

Karadağ savunması kırılınca Rus ordusu karadan Vakfikebir'e yaklaşıyor. Nasıl başlamış o gün?

Babamın ikinci mesleğinin denizcilik olduğunu söyledim ya, büyük tutkusu vardı bu işe. 1916 yılının Temmuz ayında Rus orduları Vakfikebir'e yaklaşıırken babam ailesini yelkenlisine bindirmiş ve muhacirliğe öyle çıkmışlar. Aile içinde anlatılanlara bakılırsa manzara şöyle:

11 Temmuz 1916... Sıcak bir yaz günü. Rus savaş gemileri Vakfikebir'i ve köylerini bombardıman edince kasabanın tellâl Harakalı Mustafa Aga (Sefer), artık kim emir verdiyse, halka çağrı yapmış:

"Eeyy ahaliiii!.. Duyduk, duymadık demeyiini! Karadağ cephesi bozulduuu. Düşman çok yaklaştı. Allah'ını seven, silâhını alsın Yobol düzlüğünde toplansın!"

O zamanlarda duyuruları tellâllar yapıyor. Megafon, hoparlör yok. Tellâlların hepsi gür sesli. Harakalı Mustafa Aga'yı ben de tanıdım. Kasabanın çeşitli yerlerinden seslenirdi. Hatırımda kalmış: "Ey ahaliiii! Derekarşı'da manevra olıyar, kimse ürkmesin." "Askerler Derekarşı'da manevra yapıyorlar, kimse korkmasın" diyor yani.

İşte Harakalı Mustafa Aga erkeklere "Yobol'da toplanın" diye çağrı yapıyor. Bu Yobol toplanması önemli. Çünkü babam anlatırdı, Erzurum cephesi bozulunca Vakfikebir'in Bozalan köyünden Yüzbaşı Bozalıoğlu Hasan (Yener) Efendi Karadeniz kıyı savunması görevine getirilmiş, Rus kuvvetlerine direnecek olanların başına geçmiş. Aynı köyden Yaban Ali (Yener) ve daha pek çok genç de Yobol düzlüğünde Yüzbaşı Hasan Efendi'nin emrine

girmişler. Daha sonra Harşit ırmağının batı yakasında mevzilenip direnmişler. Biliyorsunuz Rus ordusu Harşit ırmağından öteye geçememişti. Yeri gelmişken söyleyeyim, Evliya Çelebi, *Scyabat-name*'sinde Yobol'u *Yuva Bol* olarak zikreder.

Aileye dönersek, Tellâl Harakalı Mustafa Aga'nın duyurusu üzerine dedem artık göç etme zamanının geldiğine karar vermiş. Daha önce yola çıkanlar da var tabii. Halk akın akın göç ediyor. Bizimkiler, Rus savaş gemilerinin Vakfıkebir'i bombardıman etmesinden bir gün sonra, görünmemek için gece vakti harekete geçmişler. Babamın kayığına ev eşyalarından yatak, yorgan ve yiyecekler yüklenmiş. Bunların yanında bir de inek alıp çıkmışlar denizden yola... İneği de kayığa yüklemişler. 1950'lerde bile ineklerin kayıklarla taşındığını çok görmüşümdür. Neyse, babaannem, dedem, halalarım, amcalarım kayıkta. Ama herkes gibi onların da aklı arkada bıraktıkları bağda bahçede... Fındıklıklarda, toplanacak fındıklarda... Tam fındık toplama zamanı çünkü. Babam da söylerdi, 1916 yılında fındık çok bolmuş, dallar fındığı taşıyamaz durumdaymış. Hepsi geride kalmış. Yola çıkmadan önce çoğu aile gibi dedem de ahırda kalan diğer iki ineği çözüp salıvermiş mısır bahçelerine... Tavukları da öyle... Kendilerini beslesinler, rızıklarını bulsunlar diye.

Fakat babamın sol ayağında bir yara... Bir gün önceki Rus savaş gemisinin bombardımanı sırasında kaçmaya çalışırken ayak topuğuna bir şarapnel parçası isabet etmiş çünkü. Çok sonraları o güne ilişkin anılarını anlatırken ayakkabısını çıkarıp topuğundaki yara izini gösterirdi bize.

Sonunda yelkenli kayıkla yola çıkmışlar. Kayığın adı *Şabin-i Babri* yani *Deniz Şabini*. Düşününüz, yelkenli bir kayık, rüzgâr uygun eserse yelken şişiyor ve yola düşüyorsunuz. Olmazsa kola kuvvet, çala kürek denizde yol almaya çalışıyorsunuz. Üstelik bu yolculuk da güvenli değil. Gözünüz devamlı deniz ufkunda olacak. Çünkü Rusya'nın savaş gemileri büyük küçük bütün tekneleri gördüğü anda bombalayıp batırıyor. Bizimkiler de iki kez top ateşine maruz

kalmışlar. Ama 11 günlük tehlikeli ve yorucu bir deniz yolculuğu sonunda Samsun Tekkeköy'e ulaşmışlar. Tekkeköy o zaman köy, şimdi ilçe.

Ne kadar kalmışlar? Nasıl geçmiş o yıllar?

Bir yıl yedi ay. Tekkeköy'de yaşanan bir yıl yedi aylık muhacirlik; herkes gibi dedemler için de çok zor geçmiş. Bağın bahçen yok. Yabancı bir muhit. Eşin dostun, çevren yok. Üstelik tüm Doğu Karadeniz halkı Ordu, Samsun ve çevresine göç ettiğinden izdiham var. Barınma sıkıntısı yanında yiyecek sorunu da var. Herkes çalışmak, bir şeyler üretmek istiyor geçimi için. Ama ne yapabilirsin?

Babam; Tekkeköy halkının göçmen ailelere barınma konusunda olsun, yiyecek konusunda olsun, yardımseverlik gösterdiğini söylediler. Kimi göçmen ailelere bir şeyler üretmeleri için bahçe tahsis eden yerli aileler de olmuş. Babamın yelkenli teknesi var ya, onunla civar kasabalara gidip yiyecek temin edermiş. Bu muhacirlik yaşamı Temmuz 1916'dan Mart 1918'e değin sürmüş ailemiz için.

Sonunda bir yıl yedi ay önce evlerini yurtlarını terk edenler o günün koşullarında kimi karayoluyla, kimi deniz yoluyla yorgun argın, bitkin, hastalıklı dönmüşler Trabzon'daki bağlarına bahçelerine... Bizimkiler *Şabin-i Babri* ile tabii. Dönüş de zahmetli. Bazıları da muhacir olarak ölmüşler yollarda ve gurbette... Bizimkilerin ailesinde bir zayıf olmamış.

Muhacirlik esnasında babanız henüz 16 yaşında. Fakat neredeyse ailenin reisi gibi davranıyor. Yanılıyor muyum?

Yanılmıyorsunuz. Çok genç yaşlardan itibaren ailenin gerçekte reisiydi. Fikir bazında da eylem bazında da böyleydi. Boş zamanı yoktu.

Dönüşte evi, Vakfıkebir'i ne halde bulmuşlar?

Ev mi? Ne evi? İşgalci Rus askerleriyle birlikte bölgeye gelen Rum ve Ermeni çeteleri çekilirken ne kadar ev varsa hepsini yakıp yıkp

ortadan kaldırmışlar. İşte bizimkiler de muhacirlikten döndüklerinde doğup büyüdüğü toprakları böyle bir halde bulmuşlar.

Yıl 1918. Mart, Nisan, Mayıs ayları. Elde para, bahçede ürün yok. Çoğu insan hasta, bitkin, yorgun... Bahçeye ekilecek mısır tohumu bile yok. Kısacası ekmek yok. Osmanlı'nın, o yıllarda evlerine barklarına dönen muhacir insanlara mısır yardımı yaptığını çeşitli kaynaklarda okudum. Ama 1918-19 sürecini Trabzonlular yine yeni sıkıntılarla yaşadılar. Çünkü insanlar daha yaralarını sarmadan, rahat yüzü görmeden yedi-sekiz ay sonra 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Osmanlı ordusu silâh bırakmıştı. Bu kez Trabzon'da herkesin kafasında "Ne oluyor? Rum çeteleri, Ermeni çeteleri tekrar mı gelecekler?" sorusu belirmişti.

Peki, sizin çocukluğunuza dönelim. Babanız ve dedeniz I. Dünya Savaşı'nı gördüler. Sizse II. Dünya Savaşı'na denk düşen bir çocukluk yaşadınız. Savaş başladığında iki, bittiğinde sekiz yaşındasınız. Türkiye savaşa girmedi ama bu yılların etkileri savaş sonrasında da sürdü, sizin çocukluğunuzun devamına da yayıldı. Neler hatırlıyorsunuz?

İkinci Büyük Savaş başladığında, biz öyle derdik, üçüncü yaşımın içindeydim. Çocukluğumun ilk yıllarını tabii ki hatırlayamıyorum. Fakat etkileri uzun yıllar devam etti. Sadece şunu söylemek bile yeterli, İkinci Büyük Savaş döneminin bu yöredeki diğer adı da *Kutluk Yılları*'dır. Temel tüketim maddeleri serbest piyasada satılmadığından, zamanın hükümetince tüm yurttan *Tanzim Satış* yani karne ile satış düzenlemesi yapılmış... En unutulmazı budur herhalde. Ekmek, tuz, şeker, çay, kalay, kaput bezi, benzin, mazot, gazyağı ve daha nice madde karne ile alınıyor. Tekel, Sümerbank ve Beykoz ürünleri vesikaya bağlanmış.

Benim de o vakitler kullanılan çok yapraklı nüfus cüzdanıma ekmek karnesi verildiğine ilişkin not düşülmüş... "1944 Temmuz

ekmek karnesi verildi” yazıyor. O dönemin acı bir gerçeği olarak bu nüfus cüzdanımı hâlâ saklıyorum.

O yıllarda bazı tüketim maddelerinin karne ile dağıtımı beslenme açısından büyük sorunlar yaratmıştı. Ama en önemlisi ekmek... Babam fırıncı ancak biz de ailecek ekmek bulmakta sıkıntı yaşadık. O tarihlerde Vakfikebir ilçesinde sekiz ekmek fırını vardı. Ekmek karneye bağlanınca belediye bu fırınlardan sadece ikisine ekmek pişirme hakkı tanıdı ve devletin tahsis ununu bu iki fırına verdi. Babam buna itiraz etti, “İki fırın sürekli olarak bu hakkı kullanmasın, dönüşümlü olarak diğerleri de ekmek pişirsin” diye. Vakfikebir Kaymakamlığı’na dilekçe verdi. Olumsuz yanıt alınca konuyu Trabzon Valiliği’ne aktardı. Oradan da olumsuz yanıt gelince, bu kez İçişleri Bakanlığı’na başvurdu. Sonuçta, Bakanlık’tan da olumsuz yanıt geldi.

Kısacası, babamın hak arama konusundaki çabası sonuç verince kıtlık yılları boyunca fırınımız kapalı kaldı. Bir gün babam, kolumdan tutup “Hadi, çarşıya gidelim” dedi. Gittik. Ama fırınımız, ekmek pişirilmediği için kepenkleri kapalı, karanlık bir yer olarak kaldı belleğimde.

Bereket ki babamın ikinci mesleği denizcilikti. *Şahin-i Babri* yine imdadımıza yetişti. O yıllarda bir yerden başka bir yere mısır ve buğday nakletmek yasaktı. Babamın yine de kayığıyla Samsun ve yöresine gidip oradan kendimiz ve komşular için mısır, tuz ve gazyağı getirdiğini hatırlıyorum.

O yıllarda hâlâ mısır ekmeği mi tüketiliyor?

Evet. Karadenizlilerin buğday ekmeği tüketimi 1950’li yıllarda başladı. Demokrat Parti’nin iktidara gelişi ile Toprak Mahsulleri Ofisi köylülere ucuz buğday dağıtımı yapar oldu. Bahsetmiştim, daha önceki yıllarda köylüler mısır ekmeği tüketirlerdi. Bunun için de mısır ekimi ve üretimi çok önemseniyordu. Her aile birkaç yıl içinde tüketeceği mısırı ve tohumluğu *serander* ya da *çeten* denen korunaklı yerlerde saklardı. *Serander* yerden yükselen uzunca

dört ayak üzerine kurulmuş bir tür ambar. “Birkaç yıllık mısır depolanır” dedim. Bunun nedeni o yıllarda yaz mevsimleri çok kurak geçer, mısır tarlaları yağmur alamadığı için ürün veremezdi. O zaman da depolanan mısırlar ekmeçlik ve tohumluk olarak kullanılırdı. Köylüler, birbirlerine mısır yardımı yaparak o zor yılları aştılar.

Savaş yılları, kıtlık yılları olmasının yanı sıra kuraklık yılları olarak da yaşandı Doğu Karadeniz’de. 50’li yıllarda çok kuraklık vardı. Yağmurun yağması bile bir haber değeri taşırdı. Uzak yerden gelen birine “Orada yağmur var mı?” diye sorulurdu. Çok iyi anımsıyorum, yaz mevsimlerinde mısır bahçelerinin kurumaması için köylüler sık sık yağmur duasına çıkarlardı.

Tanık oldunuz mu hiç yağmur dualarına?

Evet, ben de çocukluğumda katılmışım bu yağmur dualarından birine... İlçe merkezinden denize boşalan Fol deresinin doğu yakasındaki geniş düzlük mısır bahçesi idi. Bir gün ilçenin tellâl Harakalı Mustafa Aga öğle namazından sonra “Eeey ahaliiii... Dere karşısında yağmur duası yapılacak!” diye duyuru yaptı.

Ben de “Yağmur duası nasıl yapılıyor?” diye gittim. Yaz mevsimi. Havada bozuk para büyüklüğünde olsun bulut yok. Toplanan kalabalığın önünde hoca efendi dualar okudu. Herkes kollarını açıp, ellerinin içi yere bakar şekilde hep bir ağızdan “Amiiin!.. Amiiin!” dedi. Ne oldu biliyor musunuz? Bir saat kadar sonra Yobol burnundan, Karayel yönünden sert bir rüzgâr çıktı. Sonra gökyüzünde bulutlar belirdi ve bir yağmur boşandı ki... Anlatılır gibi değil. Yağmur sonrası herkes, “Çok şükür mısır tarlaları yağmura doydu” şeklinde konuşuyordu.

Bittikten sonra bile II. Dünya Savaşı’nın etkilerinin gündelik hayatta hissedildiği düşünülürse çocukluğunuz çok kolay geçmemiş olmalı. Ne dersiniz? Aklınıza neler geliyor?

Baba oğul

Çocukluk yılları anıları iyi kaydeder. Aklıma çok şey geliyor. Öncelikle hastalıklardan söz etmek gerek. Hele verem ve sıtma... O dönemde insanları kırıp geçiren verem ve sıtma hastalığından çoğu komşumuzun vefat ettiği bulanık bir anı olarak belleğimde kalmış. Vereme yakalanan insanlara ölecek gözüyle bakılması çocuk aklıma mış gibi çakılmıştı o zamanlar. Sonraki yıllarda Hasan dayımı vereme kurban verişimiz aile için büyük bir üzüntü oldu. Bundan yeri gelince bahsederim.

Ben de sıtmanın bir başka türü olan zehirli sıtmaya yakalanmıştım çocukluğumda. Üç dört yaşındaydım. Tedavimde kullanılan zehir tadındaki *Kinin* hapını yutmamak için ne kadar direndiğimi, bu nedenle de üzerime titreyen babamı ne çok üzdüğümü hatırlıyorum.

Sonunda o meret hastalık nedeniyle karnım şişmiş, zehirli sıtma yüzünden ağır hastalanmışım. Bir gün kendimden geçmişim. Annem "Öldü, oğlum öldü!" diye çırpınmaya başlamış. Vakfikebir Hükümet Tabibi Dr. Reşat Zaloğlu'nun kucağına teslim edilmişim. Nefes alıp vermiyormuşum. Daha sonraları 1970'lerde Trabzon senatörü olacak olan Dr. Zaloğlu ne yapmış ne etmiş beni tekrar hayata tutundurmuş o gün.

Geçirdiğim zehirli sıtmanın etkisini hayatım boyunca taşıdım. Boyum ile kilom arasındaki denge hiçbir zaman uyumlu olmadı bu yüzden. 1 metre 80 cm boyuma karşın ağırlığım önceleri 50-55 kg arasında kaldı. 50 yaşımdan sonra ancak 70'li kilolara ulaştı.

Elbette bunda savaş yıllarında yeterli beslenememiş olmanın da payı oldu. Diğer yandan iştahsız bir çocuktum. Babam doktor önerisi olarak *Kunaforsin* adlı acı mı acı bir şurubu içmem için çok ısrar ederdi. O zamanlar Vakfikebir'de eczane yoktu, bakkallarda satılırdı bu. İştah açıcı bir ilâçmış... Ama nasıl iştah açıcı? Yemek öncesi bir kaşık içiyorsunuz, acı biber yemiş gibi yemek borunuz yanıyor. İçtikten sonra da zorunlu olarak sarılıyorsunuz yemeğe...

Hastalıklardan söz ettik ya, çocukluğumda bir de *Kuduruk Gecesi* yaşadım, onu da unutamam. Amcamın oğlu Harun'u kuduz köpek ısırmişti. O zamanlar kuduz aşısı nerede, ara ki bulasın. Kıtık yılları... Harun'un tedavisi ilkel yöntemlerle yapılmış, ısırın köpekten kesilen tüyler yarasına sarılmıştı. Artık bundan sonra bekleme süresi başlamıştı. Harun ne olacak? Korkulu bir bekleyişe geçilmişti. Kırk gün süren bekleyişin kırkıncı gecesinde *Kuduruk Gecesi* düzenlendi. O gece Harun hiç uyutulmadı. Uyursa kuduracağı inancıyla akşamdan sabaha kadar boş tenekeler davul gibi tokmaklanıp çalındı. Harun'a göz kapattırılmadı. Tabii ki ben ve arkadaşları da meraktan uyumadık. Gün doğduğunda ise Harun'un kurtulmasından duyulan sevinç bayram havasında yaşandı. Şimdi, hâlâ anlamış değilim, bu nasıl bir kuduz tedavisiydi?

II. Cihan Harbi deyince benim aklıma önce karartma uygulaması geliyor. Karartma uygulamalarını hatırlıyor musunuz?

Savaş yıllarında evlerin pencereleri siyah perdelerle, gazetelerle sıkıca kaplanır, dışarıya ışık sızması önlenirdi. Buna da *karartma* denirdi o zamanlar. Bunları çok ayrıntılı hatırlamıyorum ama perdelerin sımsıkı çekildiği aklımda kalmış.

Evler nasıl ısıtılırdı? Fındıkkabuğu Trabzon'da yaygın bir yakacak. Vakfikebir'de de öyle miydi?

Evlerde kuzine ve sobalar vardı. Fakat fındıkkabuğu Vakfikebir'de çok yaygın bir yakacak değildi. Çünkü fındık fabrikaları Trabzon'da. Kabuğun Vakfikebir'e nakliyesi kolay değil. Sobalarda odun yakılırdı. Bağ bahçe var. Oradan toplanır, yaşlanmış

ağaçlar kesilirdi. Hızır bile yoktu. Baltayla kesilirdi. Kızılağaç odunları pazarda satılırdı.

Aydınlatma nasıl sağlanırdı sizin çocukluğunuzda? Şimdilerde hayatımızdan çekilmiş olsa da o yıllarda gazyağı gündelik hayatta çok önemli.

Aslında geceleri her evde aydınlatma sorunu yaşanıyordu. Şehirlerde Zonguldak feneri, lüks lâmbası, gaz lâmbası vardı. Kent merkezlerinde bunlar için gazyağı dağıtımı karne ile yapılırdı; peki ya köyler ve köylüler?

O yıllarda kandillerinde yakacak gazyağı bulamayan aileler arasında biz de vardık. Biz kandilde zeytinyağı yaktık. Para etmeyen, satılamayan fındıklardan çürüyenleri de işe yarardı. Çürüyen fındıklar bir çöpün ucuna takılır, sonra ocakta yanan ateşte tutuşturulurdu. Yağlı olduğu için yanardı. Kısa süreli de olsa aydınlatma sağlardı bu. Kimi köylüler *kav* denen ilkel yöntemle ateş yakarlardı. *Kav*, ağaç gövdesinde oluşan bir mantar türü. Çakmak taşıyla tutuşturulurdu. Kibrit, Tekel maddesi olduğu için bulunmuyordu. Herkeste yoktu ama çakmak kullanmak da yasaktı. Niçin mi? Tekel'in kibrit üretimini/tüketimini desteklemek için... Dağlık köyler ise geceleri çıra yakılıp aydınlatılırdı.

Gazyağına gelince, evet sonraki yıllarda da gazyağı çok önemliydi. Gündelik hayatın her aşamasında gazyağına ihtiyaç duyuluyordu. İlçenin elektrik tesisatı henüz tamamlanmadığından sokakların aydınlatılmasında gazyağı kullanılıyordu. Vakfikebir Belediyesi bu iş için bir personel çalıştırıyor; sokaklar, sayısı yirmiye yakın lüks lâmbası ile aydınlatılıyordu. Lüks lâmbaları hava kararmaya yüz tuttuğunda direklerin ucuna asılıyor, sabah gün ışımaya başlayınca toplanıyordu. Sabaha kadar yanıyordu. Direklerin ucunda bir tür camekânın içinde. Lâmbacılar gece takviye yapıyor, hava basıyordu.

Şimdi aydınlatmadan, gazyağından bahsedince aklıma geldi. O zaman ben ilkokul beşteydim ama yeri gelmişken anlatayım. Ço-

cukluğuma ilişkin bir diğer anım da Vakfikebir Gazhanesi'nin yanmasıdır. Gazhane malûmunuz gaz deposu demek. 30-31 Ekim 1950 gecesini saat dokuzda fırını kapattıktan sonra lüks lâmbasının ışığında babamla Cumhuriyet mahallesindeki evimize geldik. Yemek yedikten sonra ben derslerime çalışmak için hazırlık yapıyorum. O sırada annem, "Sanki şafak söküyor. Bu aydınlık ne?" diyerek pencereden dışarıyı gösterdi babama... Babam "Eyvaaah!.. Fırın yanıyor" diye oturduğu sandalyeden fırladı. Yanından hiç ayırmadığı yaban elması ağacından yapılmış bastonunu kaptığı gibi kendini dışarı attı. Çarşıya doğru koşmaya başladı. Babamın "Fırın yanıyor" diye korkmasının nedeni fırın binasının ahşap oluşuydu. "Ahşap binadan fırın mı olur?" demeyiniz. Ahşaptı ve en az üç yüz dört yüz yıllıktı. Neyse, annem ve ben de koşar adım düştük yola... Gerçekten sabah olmuş güneş doğmuş gibiydi, her taraf aydınlanmıştı. Ara sıra patlama sesleri geliyordu. Babamı yolda yakaladık. Babam, aydınlığın nedenini anlayınca koşmayı bırakmıştı. "Fırın yanmıyor" dedi.

O halde ne? Herkes sokağa dökülmüş, "Ne oluyor?" diye birbirine soruyordu. Olan şu, Vakfikebir Gazhanesi yanıyor.

Biz de yaklaşabildiğimiz kadar yakından yangına baktık. Gazhaneden yükselen alevler beş-on katlı bir apartman boyundaydı ve zaman zaman içerideki benzin ve gaz tenekelerinin patlama sesleri geliyordu. Benzin ve gazyağının sebep olduğu yangınları su ile söndürmek olası değildir. Yine de tüm ilçe halkı ellerinde bidon, güğüm, ibrik ne varsa onunla, gazhanenin hemen yanı başından akan Fol deresinden su taşıyıp yangını söndürmeye çabalıyordu. Ama ne fayda... Mümkün değil. Üstelik yangın giderek büyüdüğü için yakındaki evlere sıçrama tehlikesi de vardı. Demin Gazhane'ye su taşıyanlar bu kez yakın evlerin damlarından aşağı su dökmeye başladılar... Soğutma yapmak için.

Nice saat sonra Trabzon'dan gelen itfaiye yangını söndürdüğünde Gazhane'den çok az miktarda akaryakıt kurtarılmıştı. Burası, Vakfikebir Belediyesi'ne aitti. İçindeki akaryakıtlar da Shell şir-